

Nyhetsbrev från

NAV-industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst

Nummer 2

maj 2019

info@navivast.se

ARBETSLIVSMUSEERNAS DAG
Lördagen 11 maj 11.00-16.00
Volvo Museum Arendal Skans

NAVs Nyhetsbrev nr 2 2019

Välkommen att läsa NAVs Nyhetsbrev!

NAVs årsmöte hölls i år den 6 april på Garnisonsmuseet i Axxvall. Vi rapporterar och passar samtidigt på att hälsa vår nya ordförande välkommen!

Lise-Lotte Kolmberger kommer från Volvo Museum där vi 11 maj arrangerar Arbetlivsmuseernas Dag. Lise-Lotte berättar i Nyhetsbrevet om Volvo Museum.

Presentera gärna ditt eget museum du också i nästa nummer av Nyhetsbrevet!

Intresset att ställa ut på Arbetlivsmuseernas Dag 2019 är ovanligt stort och vi ser fram mot att kunna synliggöra en mångfald av olika verksamheter som där visas upp. Välkomna dit!

Distributionen av årets NAV-karta har just börjat. Ta emot den och gör vad du kan för att sprida den, till besökare och tänkbara besökare. Bara fantasin sätter gränser!

Den digitala kartan blir allt viktigare när det gäller att locka besökare till våra medlemsmuseer. Besök NAVs hemsida (www.navivast.se) för att se möjligheterna till marknadsföring! Och kom ihåg att hålla den egna hemsidan uppdaterad!

Vi gläds med Tore Blom från Rubens Maskinhistoriska som nu har kompletterat samlingen av lokomobiler.

Det här Nyhetsbrevet har annars en viss maritim slagsida med artiklar om en utställning i båken på Vinga och livet ombord i bogserbåtar. Dessutom inbjuder vi till den Nordiska Skutträffen i Lysekil 27–30 juni.

I höst kommer en rad kurser som närmare presenteras i nästa nummer av Nyhetsbrevet. Men först bjuder vi in till kursen Familjeaktiviteter 21 maj på Vadsbo Museum i Mariestad.

Läs om detta och mer därtill i vårt Nyhetsbrev!

REDAKTIONEN

Fotot på första sidan: Några av deltagarna på Arbetlivsmuseernas Dag på Volvo Museum den 11 maj är positivspelarna Rose-Marie Fristedt och Hans Westberg.

FOTO: EINAR BRODIN

Innehåll:

	sidan
Nyhetsbrevet Nr 2 2019	2
Innehåll	2
Arbetlivsmuseernas Dag	3
Aktuella notiser	4
Styrelse och funktionärer i NAV	4
NAVs årsmöte 2019	5
Volvo Museum – utflyktsmål för hela familjen	6
”Under ytan” – ny spännande utställning på Vinga	7
Munktells självkörande lokomobil nu till Rubens	8
Bogserbåten HARRY under femtio- och sextiotalen	9
NAV på veteranmarknad i Nossebro	11
Nordisk Skutträff i Lysekil 27-30 juni 2019	11
Inbjudan till kurser o utbildningar	12

Redaktion:

Ola Nilsson	tel. 070- 256 14 74	e-post ola.nilsson@navivast.se
Einar Brodin	tel. 070- 530 77 79	e-post einar.brodin@navivast.se
Ingvar Kronhamn	tel. 076- 881 08 85	e-post ingvar.kronhamn@navivast.se

Vi i redaktionen vet att alla medlemmar och museer har massor av intressant och underhållande material i sina gömmor.

Vi är tacksamma för alla synpunkter, ideer, och inte minst alla bidrag, text och bilder till nyhetsbrevet.

**Nästa nyhetsbrev utkommer i augusti 2019.
(Presstopp 2019-07-30)**

NAV - industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst

Box 15, S- 534 21 Vara
Tel: 072- 246 92 32
www.facebook.com/industriocharbetsliv.se

Org. nr. 80 24 61- 14 13
Bankgiro: 780- 73 65

E- post: info@navivast.se
Hemsida: www.navivast.se

ARBETSLIVS- MUSEERNAS DAG

GÖTEBORG 11 MAJ 2019

Tiden går fort, nu är det bara några dagar kvar innan vi träffas på Volvo Museum i Arendal, för att genomföra **ARBETSLIVSMUSEERNAS DAG**. Samma dag är det också Volvo Museums Dag. Vi räknar med minst 3 000 besökare. Dagen med fri entre till Volvo Museum pågår kl. 11.00-16.00

Man kan åka gratis elbuss från Norra Hamngatan i centrala Göteborg direkt ut till Volvo Museum på Arendal. Eller så väljer man att ta spårvagn eller buss till Eketrägatan. där kan man sedan fortsätta med Ringlinjens veteranbuss direkt fram till utställningsområdet framför museet. För de som kommer med egen bil finns gratis parkering.

Utomhus vid entrén finns utställare med veteranfordon, tändkulemotorer, brandbilar och en Volvo ambulans. Flera större båtar finns på plats vid kajkanten.

I år är temat "100 yrken"!

Vi hedrar och lyfter fram en lång rad av yrken och hantverkare som har funnits i olika arbetsmiljöer som representeras av utställarna. Det betyder att våra utställare är klädda i tidstypiska kläder för att visa upp yrken och hantverk för publiken. Många utställare kommer att sälja egna produkter, som böcker, hantverk, mat m.m.

Arbetslivsmuseernas Dag är en dag för hela familjen. Det kommer att finnas många spännande aktiviteter för både barn och vuxna! Ett exempel är "**skattjakten**" där barn tillsammans med vuxna och med skattkartans hjälp får träffa utställare med egna aktiviteter, för att hos dem "prova på" en aktivitet eller lösa en lättare uppgift.

Bland programpunkterna finns föredrag, repslagning, musikunderhållning, yrkesparad samt inte minst möjligheten att få kontakt och information från alla utställarna. Ni kan få se hantverk och olika gamla maskiner i arbete.

Serveringen i receptionen är fullt bemannad. På utsidan grillas hamburgare och korv.

Har ni missat att anmäla er?

Då har ni chansen fram till torsdag kl.12.00, sedan stänger vi för att göra dom de sista förberedelserna. Vill ni veta mer vad som händer under lördagen? En del av programmet finns på: www.navivast.se/arbetslivsmuseernas-dag-2019

För frågor, kontakta Lise-Lotte Kolmberger tel 0739-02 20 84, lise-lotte.kolmberger@navivast.se

Varmt välkomna!

NAV- industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst

Aktuella notiser

Kartlåda till NAVs medlemmar

Det är viktigt att vi alla hjälper varandra att sprida NAV-kartan. I första hand är det styrelsen i NAV som distribuerar kartan till turistbyråer och arbetslivsmuseer. Styrelsen har delat upp ett kontaktansvar för Västra Götalands olika kommuner. Medlemmar och museer i NAV kan också själva sprida NAV-kartan i sitt närområde. Museerna har ofta ett begränsat öppethållande och då är det bra om kartan går att få lokalt på exempelvis ett bibliotek, en bensinstation, ett närliggande café eller annan offentlig plats. Bara fantasin sätter gränser!

Nu har NAV tagit fram en kartlåda/broschyrställ, som kan placeras på lämplig plats. Det kan vara vid entrén till ert museum, men det kan även vara på annat lämpligt ställe där fler intresserade besökare kan ta del av NAV-kartan. Den finns ställ att avända inomhus eller låda att placera utomhus.

Kulturnämnden mötte NAV

Vid Kulturnämndens i Västra Götaland sammanträde på Fristads Folkhögskola 25 april fick deltagarna möjlighet att närmare bekanta sig med NAV. Det är ju tack vare stödet från Kulturnämnden som vi kan synliggöra regionens arbetslivsmuseer.

Per Rosén och Ingvar Kronhamn informerade om NAVs verksamhet och överlämnade NAV-kartan som väckte stort intresse.

Slutligen inbjöds ledamöterna i Kulturnämnden till Arbetslivsmuseernas Dag på Volvo Museum 11 maj.

INGVAR KRONHAMN

Styrelse och funktionärer i NAV

Ledamöter i NAV har efter årsmötet 2019 och konstituerande möte följande sammansättning.

Ordförande

Lise-Lotte Kolmberger, Volvo Museum, Göteborg

Vice ordförande

Per Rosén, enskild medlem, Borås

Sekreterare

Ingvar Kronhamn, Sällskapet Ångbåten, Göteborg

Kassör

Einar Brodin, Göteborgs Remfabrik, Göteborg

Ledamöter

Loic Manchec, Kanalmuseet, Skålleruds Hbf, Håverud

Carl-Johan Starck, Stenhuggerimuseet, Hunnebostrand

Ola Nilsson, Museiföreningen Räddningstjänsten, StorGöteborg

Henrik Olsson, Innovatum, Trollhättan

Suppleanter

Sten Björkman, Vagnshistoriska Museet, Fristad

Dag Legnesjö, Munkedals Jernväg, Munkedal

Lars Göran Nilsson, enskild medlem, Lidköping

Revisorer

Börje Johansson, Repslagarmuseet, Älvängen

Ulla Karlström, Bohusläns museum, Uddevalla

Revisorsuppleant

Elin Andersson, Dalénmuseet, Stenstorp

Valberedning

Anders Svensson, Sällskapet Trafiks Vänner, Hjo

Per Ekstedt, Stenriket, Bohus - Malmö

Jan-Olof Berglund, Odensåkers Hembygdsförening

NAVs årsmöte 2019

NAVs årsmöte hölls i år den 6 april på Garnisonsmuseet i Axvall. Efter kaffe och fralla hälsade NAVs ordförande Lars T Hansson ett 40-tal deltagare välkomna.

Conny Brännberg, ordförande i Västra Götalands-regionens kulturnämnd, inledde sitt anförande om betydelsen av att förmedla kunskap. Det är vad som sker i våra arbetslivsmuseer. Han uppmanade oss att på regionens hemsida studera kulturplanen. Genom samarbete når vi framgång. Conny utlovade ett möte med kulturnämnden vilket senare blev av.

Conny Brännberg, ordförande i Västra Götalands-regionens kulturnämnd. FOTO: EINAR BRODIN

Henrik Olsson presenterade projektet Unga värdar. Pia Åkesson från Qvarnstensgruvan berättade om sommarjobb för ungdomar som guidar, var och en på sitt personliga sätt. Innovatum har seminarium hösten 2019.

Per Rosén berättade om NAVs förslag till nytt projekt. Att synliggöra de familjeaktiviteter som idag görs och att få fler arbetslivsmuseer att göra bra och trevliga familjeaktiviteter. Det skall både vara roligt och spännande att besöka ett arbetslivsmuseum, inte minst för barn. En första inspirationsdag har genomförts på Vänermuseum 3 april. Ämnet var "Familjeaktiviteter som vänder sig direkt till barnen". Flera av museerna i regionen deltog.

Årets NAV-karta presenterades av Per Rosén och Ingvar Kronhamn. För andra året har den tidigare utvikbara kartan blivit ett 36-sidigt häfte.

Per Rosén tog upp NAVs marknadsföring och hur museerna kan utnyttja den. NAV-kartan och NAVs hemsida är användbara liksom NAVs evenemangssida. Använd den! Vad kan NAV göra bättre?

Lise-Lotte Kolmberger, projektledare för Arbetslivsmuseernas Dag 2019, informerade om evenemanget den 11 maj på Volvo Museum. Ett stort antal museer hade anmält sitt deltagande.

Henrik Olsson påminde om förra sommarens Slussdagar i Trollhättan samt Vänereskadern med skutor och ångbåtar som gästade Dalslands kanal och hamnar runt Väneren. Det skedde inom Prisma VG som även omfattar kurser och workshops, evenemang och aktiviteter. Gå in på prismavg.se och guide.prismavg.se!

Så fick värden på Garnisonsmuseet, Björn Lippold, tillfälle att berätta om museet med anor från 1870-talet. I Axvall invigdes det Nationaldagen 2018. I museet ingår även Centrala Soldatregistret med uppgifter om 510.000 indelta soldater.

Så var det dax för lunch på Axvalls Folkhögskola några minuters gångtid bort.

Efter lunch återvände årsmötesdeltagarna till Garnisonsmuseet. Där väntade Tommy Kroon, ordförande i Grynkorvens vänner. Han har titeln fjälster, "den som håller ihop det". Efter uppvärmning väntade den svåra uppgiften för årsmötesdeltagarna att betygsätta två olika sorters grynkorv. Med 17 röster mot 13 segrade Evaldssons grynkorv från Åsarp mot Erikssons från Nossebro.

Årsmötet lockade ett fyrtiotal intresserade deltagare.

FOTO: EINAR BRODIN

Efter en kort kaffepaus vidtog årsmötesförhandlingarna. Jan-Olof Berglund valdes som mötesordförande. Efter föredragningar av verksamhetsberättelse med bilagor samt revisionsberättelse beviljade mötet styrelsen ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret. Budgeten justerades och godkändes.

Så följde val av styrelse, se separat artikel, revisorer samt valberedning. Årsmötet gav styrelsen och valberedningen frihet att fylla de vakanser som uppstått.

NAVs nya ordförande, Lise-Lotte Kolmberger, avtackade avgående ordföranden, Lars T Hansson, med ett NAV-standar. Lise-Lotte lovade att göra sitt bästa för att föra NAV framåt. Ännu ett årsmöte i NAV var till ända.

INGVAR KRONHAMN

Volvo Museum – utflyktsmål för hela familjen

Veteranbilar och konceptfordon, motorer och lastbilar, racingbilar och världens största LEGO-bil. Volvo Museum är ett av höstens bästa utflyktsmål; fullproppat med intressanta fordon och upplevelser där hela familjen på ett spännande sätt kan ta till sig den drygt 90-åriga historien om Sveriges mest älskade bil – Volvo.

Med havet som bakgrund ligger Volvo Museum vackert beläget vid kusten på Hisingen. I den 8000 kvm stora lokalen har det byggts upp en stor utställning där besökare får följa hela Volvos historia. Förutom den fasta utställningen gästar intressanta nykomlingar och det finns alltid något att se för såväl entusiasten som för den icke bilintresserade.

– Det behövs inget stort bilintresse för att ha kul på Volvo Museum, det är en trevlig utflykt för hela familjen, säger vd Sören Nyeboe.

Drygt 90 år av svensk historia

I början av 1900-talet skulle ett dotterbolag till SKF exportera de innovativa kullagren under företagsnamnet Volvo ("jag rullar"). Men det blev inte riktigt som man tänkt sig och planerna lades på is i några år. Närmare bestämt fram till en kräftskiva 1924 då grundarna Assar Gabrielssons och Gustaf Larsons planer på en bil för de svenska vägarna återigen blev aktuell. Den 14 april 1927, strax efter klockan 10.00, rullade så den första Volvobilen ut från fabriken och resten är en historia som knappast någon kunnat missa.

Flera spännande nyheter

På museet finns idag ett hundratal fordon som ger en unik kronologisk inblick i produktionen av olika bilar, bussar, flygplan, båtmotorer och lastbilar m.m. En Volvo XC90 i naturlig storlek helt gjord av LEGO och ett antal konceptbilar är några av höjdpunkterna. Utöver den fasta utställningen kommer det fr.o.m. 11 maj finnas en utställning om Volvo 240. Senare blir det en sommarutställning med diverse intressanta fordon som inte brukar visas på Volvo Museum.

– Specialutställningen om Volvo 240 visar ett antal bilar från den modellserie som är Volvo Cars absoluta storsäljare. Under åren såldes den i 2,8 miljoner exemplar vilket gör den till den mest sålda Volvobilen någonsin. Den har en given plats i folksjälen minne och det är med stolthet vi visar upp den i olika skepnader. Bl.a. ingår PG Gyllenhammars f.d. tjänstebil samt den absolut sist byggda 240-bilen som var en femdörrars bil i specialutförandet "Polar", avslutar Sören.

Det händer mycket på Volvo Museum och enklast är det att hålla sig uppdaterad via Facebook-sidan eller hemsidan. Vill du göra en rolig utflykt för hela familjen? Volvo Museum erbjuder både nostalgi och spännande historia.

Så hittar du till Volvo Museum

– Med bil tar du länsväg 155 mot Öckerö och följer sedan skyltarna mot Arendal.

– Närmaste busshållplats heter Arendal Skans.

LISE-LOTTE KOLMBERGER

"Under ytan" – ny spännande utställning på Vinga

Från vänster 1841 års fyr, senare lotsutkik, båken och 1891 års fyr på Vinga

Det har funnits en båk på ön Vinga sedan 1600-talet. Det är ett stort sjömärke som var tänkt att brännas ner när fienden närmade sig. Det hände också flera gånger. Vår senaste båk är byggd i mitten av 1800-talet. Den är Sveriges största sjömärke och används idag mest för bröllop och dop, bortsett från att den är en sevärdhet i sig.

Winga Vänner har idag cirka 11.000 gäster varje år som besöker fyren, båken och vårt museum. Nu har vi tack vare Riksantikvarieämbetet fått möjlighet att utveckla båken varsamt och skapa en serie utställningar i denna relativt stora och mycket speciella lokal, för att locka flera besökare.

Första utställningen någonsin

–Vad finns under vattenytan kring Vinga?

Många som besöker Vinga har nog en diffus bild av vad som finns under vattenytan. Grå fiskar mot grå botten är nog den vanligaste gissningen. Detta stämmer inte alls!

En helt ny exotisk värld öppnar sig med vackra fiskar och skaldjur. Vinga är en mycket populär plats för dykning och med hjälp av två lokala dykföreningar; Öckerödorarna och GVSDK har vi gjort en utställning med fantastiska fotografier och föremål.

Här finns Blågyltan som har blivit klassad som en av världens vackraste fiskar och som dessutom kan byta kön. Långsnöret är världens längsta djur och kan bli upp till 60 meter lång. Här finns också Islands musslan som är världens äldsta djur och kan bli upp till 400 år gammal och mycket, mycket mer.

Utställningen invigdes den 4.de april av Annelie Pompe (som haft världsrekord i fridykning) och fick en otroligt fin respons. Det har bl. a skrivits mängder om utställningen i sociala media. Utställningen kommer att pågå fram till den 13 oktober 2019

Det är under säsong lätt att ta sig till Vinga. Det går turbåtar från Hönö Klåva och Fotö samt från Göteborgs centrum (Stenpiren). Dessutom har vi en egen gästhamn för cirka 25 båtar.

Vill du veta mer om utställningen på Vinga, gå in på www.wingavanner.se eller skicka en fråga till; kontakt@wingavanner.se.

**TEXT: PER GJÖRDE
PROJEKTLEDARE**

Munktells självkörande lokomobil no 5216 nu till Rubens

Ytterligare en praktfull pjäs tar plats i raden vid RUBENS i Götene

FOTO: TORE BLOM

RUBENS i Götene, förstärkte sin profil ytterligare som maskinmuseum när man övertagit den självgående Munktellslokomobilen från Havdhem. Denna lokomobil är en av de få som finns bevarade av den tillverkning som föregick traktorproduktionen i Eskilstuna och gör samlingen än mer komplett.

Lokomobilen kommer närmast från Lantbruksmuseet i Havdhem på Gotland och har varit deponerad där från järnvägmuseet i Dalhem under lång tid. Rubens har specialiserat sig på lokomobiler och den hamnar där i ett komplett sammanhang resonerade man inför övertagandet vid de båda inrättningarna på ön.

Den saknades tidigare hos RUBENS som nu stoltserar med samtliga tre storlekar. Samlingarna har redan tidigare ett exemplar av såväl den större som den mindre modellen.

Lokomobiler är flyttbara ångmaskiner som har använts som motor åt andra arbetsmaskiner typ tröskverk, stenkrossar och sågverk. De introducerades under mitten av 1800 talet och de var en faktor att räkna med i cirka 100 år, fram till omkring 1950. Lokomobilerna hade sin storhetstid fram till ca 1920 varefter de började ersättas, till en början av traktorer och stationära motorer, med elektrifieringen av landsbygden försvann behovet helt.

Man brukar skilja på bogserade lokomobiler som var vanligast och vilka, liksom tröskverken, fick flyttas med

animala dragare. De självgående lokomobilerna som var betydligt mer komplicerade var ovanligare. Genom drivningen från det egna maskineriet möjliggjordes att dessa kunde förflytta sig för egen maskin och då dra med sig tröskverket till nästa arbetsplats.

Nu är det inte tal om någon högre hastighet, cirka 3,3 km/tim var normalt. Av självkörande lokomobiler tillverkades cirka 300 exemplar med början år 1900. Denna modell, i cirka 175 exemplar, är fördelad på tre olika storlekar. Totalt finns det idag endast fem kända lokomobiler av denna typ varav tre, en av vardera storleken, nu finns i Götene.

RUBENS har drygt 100 lokomobiler av olika fabrikat och modeller och samlingen av Munktells maskiner är vida överlägsen någon annan. Ur det mycket omfattande antalet kan redan tidigare bl.a. plockas fram en hel komplett serie av Munktells encylindriga klass H, bestående av nio olika storlekar liksom samtliga tre modeller i den tvåcylindriga serien, HD. Att även kunna visa upp hela serien av självgående lokomobiler har länge varit en önskan och nu har den ambitionen förverkligats.

När den senast kördes är okänt men den senast noterade besiktningen var 1945 och då till fullt ångtryck, 12 kg/cm², varför möjligheten bedöms positivt. Men någon omedelbar renovering är inte förestående.

TORE BLOM

Bogserbåten HARRY under femtio- och sextiotalen

Bogserbåten HARRY ägs av Föreningen L. Laurin i Lysekil som driver Skandiamuseet med en stor samling tändkulemotorer, främst från Skandiaverken i Lysekil. HARRY byggdes 1887 vid AB Atlas i Gävle som KORSNÄS 1 för Korsnäs AB.

Den såldes 1950 till en företagare i Stockholm, byggdes om och fick namnet ARNE för att bli bogserare på Mälaren. Ångmaskinen ersattes av en Skandia tändkule-

motor på 300 hkr,

År 1952 såldes den vidare till Sand & Grus AB Jehander i Stockholm och fick namnet MUNSÖ.

År 1974 köptes den av Andersson & Co i Lilla Edet och fick då det nuvarande namnet HARRY.

HARRY köptes 1984 av Uno Lundberg i Göteborg som sålde den till Föreningen L. Laurin 1993 för att bli ett museifartyg. HARRY är k-märkt.

Min far bedrev "skärgårdstrafik" i olika former. Först lastbåt med styckegods och grustransporter, sedan, efter att jag föddes, blev det passagerartrafik under sommaren. Detta räckte dock inte till årsförsörjning så han hade olika vikariat under höstarna, bland annat åt Martin Ankarstad, med bogserbåtarna START och ARNE (HARRY). Ankarstad rådgjorde med far vad för sorts maskineri det skulle sättas i ARNE. Far, som hade omkastbara maskiner i sina båtar, förordade en sådan, för att få effektivare back än med backslag.

Ankarstad råkade ut för ett haveri med en gruspråm som gick runt på Björköfjärden i Mälaren en natt under storm. Far var maskinist på START när detta hände. Det första jobbet för ARNE med sin nya Skandiamotor på 300 hk, blev att delta i att dra pråmen på rätt köl. Ankarstad ville att far skulle sälja sin rörelse och bli skeppare på ARNE för han hade bra handlag med den omkastbara motorn, men så blev det inte.

Ankarstad sålde ARNE och alla sina gruspråmar till Sand- & Grusaktiebolaget Jehander. ARNE målades om från vit till svart och döptes om till MUNSÖ. Alfred Edling följde med på

köpet, men skeppare blev Jehanders trotjänare "Fredlund". Man drog gruspråmar från egna grustag på mälaren Munsö in till Stockholm, en sträcka på ca 20 sjömil.

Hösten 1966, efter att far hade klassat passagerarbåten, hade jag inget att göra så jag sökte till Vägverkets färjeverksamhet. Där var det kö, så av en tillfällighet frågade jag om jobb hos Jehanders. De behövde en sjukvikarie omgående på MUNSÖ. Jag började där den 2 november 1966 som maskinist och var kvar till den 7 juni 1967, då båten lades upp till försäljning. Jag själv blev överflyttad till deras bogserbåt DRAGA som fick hand om pråmdragning tills den självgående självlossaren blev levererad från Finland. Jag slutade i Jehanderbolaget juni 1968, då fick jag jobbet som skeppare/maskinist i Vägverket.

Några berättelser från Munsötiden

Det var trafik året runt, mellan 8 till 12 timmars gångtid om dagen. Man låg still en månad under värsta vintern för rengöring i maskin och kolvhalning. Det var många pråmar i släpen som skulle hämtas och lämnas på olika kajplatser och utlastningsband, med massor av manövrar som följde.

Normalt under de sista åren hade vi tre till fyra tusen ton grus i varje släp. Pråmstorleken blev efter förnygring upp till 800 ton och det hände att man satte båda bogserbåtarna framför en pråm (MUNSÖ 300 hk Skandia och DRAGA 510 hk Seffle) vid svår vinter.

MUNSÖs maskin fungerade perfekt, sommartid drog den 70 liter brännolja i timman, men i isrännan, när det gick som tyngst, gick det åt 90 liter i timman. Vid isbrytning när rännan skulle öppnas på våren kördes maskinen med full regulator och enbart omkastarspaken utan att koppla ifrån propellern. Man kom i bästa fall till pollaren på brädgången i varje stöt, 12 timmar om dagen och cirka 20 sjömil. Man förstärkte främre ramlagret med ett kullager framför svänghjulet. Maskinen höll och laddningen av luft till omkastningen stod på hela tiden. Orginalbackventilen höll inte, så det blev andra installerade. En propeller ligger på sjöbotten utanför Lötens grustag, propelleraxeln höll inte för denna omilda behandling.

Fredlund började i bolaget som 14-åring och slutade som pensionär, men hann få en hjärtinfarkt på resan ut till grustaget månaden innan båten lades upp till försäljning. Detta snabbade på att MUNSÖ lades upp. Fredlund råkade också ut för ett olycksfall när man skulle byta ett vevlager under väntetiden och stressade, hade en sprint i smörjhålet på cylindern för att hänga kolven.

Av någon anledning lossade sprinten och kolv och kolvstake åkte ner och Fredlunds fingrar kom i mellan och blev delvis avkapade. Efteråt hade han ett perfekt grepp på regulatorratten i styrhytten, antingen sakta eller fullt. Edling avlöste vid behov både som skeppare och maskinist och fick med en ledig pråmskeppare som matros. Vi var alltid tre man som besättning.

Under Jehandertiden hade man installerat luftmanöver på kopplingen. Däckshuset var målat ådrat, masten var fällbar för att komma under broar. Den ställbara propellern har installerats sedan fartyget kom till västkusten, likaså brädgången.

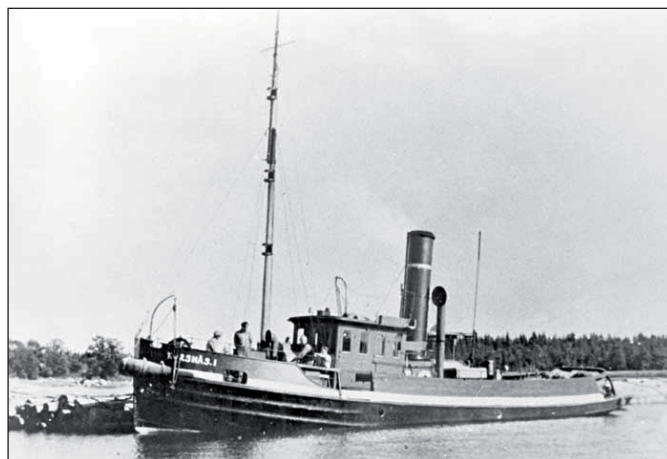
Det finns en svartvit film hos Sveriges Television som heter *Pråmfart på Mälaren*. MUNSÖs maskinljud med omkastning är bakgrundsljud i filmen och skeppare Fredlund är speaker. Den har visats på SVT och Jehanders lånade den och visade den på julmiddag för bogserbåtsbesättningarna år 1967.

**Grillby den 9 oktober 2003
LENNART SUNDBERG**

Sundbergs brev fanns bland materialet i Skandiamuseets arkiv. Brevet ger en mycket bra beskrivning över hur bogserbåtar användes i Stockholmsområdet under 1950- och 1960-talen. Det var en hård tid för fartygen, dess motorer och besättningarna. MUNSÖ såldes 1967 till Sven Ulrik Lindberg. Stockholm.

Brevet publiceras i Föreningen L Laurins medlemsskrift 2019.

LARS MELKERSSON

HARRY byggdes i Gävle 1887 som KORSNÄS I

1950 byggdes båten om, motoriserades och fick namnet Arne

1952 fick den namnet Munsö

NAV på veteranmarknad i Nossebro

Veteranmarknaden i Nossebro är en av Västra Götalands större marknader som i första hand är en plattform för säljare av fordonsrelaterade artiklar. Det finns även säljare med andra varor och då är det främst antikviteter eller retroprylar inte sällan från femtio- och sextiotalen. NAV-kartan fanns att få på två ställen, dels hos Nossebro hembygdsförening som har två besöksmål, Järnvägs museet, och Kerstinsås kvarn. Veteranmarknaden är alltid sista lördagen i April.

För andra året i rad fick NAV hjälp av Börje Gustavsson som kommer från närmaste medlemsförening, Stora Mellby Mekaniska museum. Cirka 400 kartor delades ut till den intresserade allmänheten, som vid frågan ofta kände till någon av NAVs många medlemsmuseer. Många ganska långväga gäster, tog minst ett exemplar av kartan.

Har ert museum ett arrangemang eller deltar på annan plats och vill ha hjälp att dela ut NAV-kartan. Hör av er till någon i NAVs styrelse!

TEXT & FOTO: PER ROSÉN

Nordisk Skutträff i Lysekil 27-30 juni 2019

Föreningen Västskutskutorna tillsammans med Maritimt i Väst och Lysekils kommun bjuder in till några dagars segling och trevlig samvaro i Lysekil.

Skutträffen är ett projekt i samverkansplattformen Prisma Västra Götaland.

Alla traditionella seglande fartyg över nio meters längd från de nordiska länderna är välkomna. Även icke seglande fartyg är välkomna.

Aktiviteter för ungdomar kommer att arrangeras.

På kajen i Södra Hamnen informerar hembygdsföreningar, lokala aktörer och NAV – teknikhistoria och arbetslivsmuseer i Väst – om sin verksamhet.

Torsdag 27 juni beräknas fartygen anlända till Södra Hamnen i Lysekil vid 18-tiden på kvällen.

Fredagen 28 juni är det start för seglingar utanför Lysekil kl 10.00. Seglingen kan följas från land. Alla fartyg är åter vid kaj kl. 16.00.

Mellan kl 14 och 20 är det aktiviteter i hamnen. Det är öppet för besök ombord ("öppet skepp").

Kl 19.00 gör skonaren INGO en kvällstur.

Lördag 29 juni är det start för seglingar utanför Lysekil kl 10.00. Seglingen kan följas från land. Alla fartyg är åter vid kaj kl. 16.00.

Mellan kl 14 och 20 är det aktiviteter i hamnen. Det är öppet för besök ombord ("öppet skepp").

Välkomna till Berättarboden! Lyssna på en historia eller berätta en själv!

Kl 19.00 gör skonaren INGO en kvällstur.

Söndag 30 juni är det gemensam avsegling från Lysekil kl 12.00.

Detaljerat program presenteras senare, se "vastkustskutorna.se"

Välkomna till Lysekil!

Inbjudan till kurser och utbildningar

Familjeaktiviteter – hur gör vi det?

Barn och familjer är en viktig målgrupp när vi vill locka nya och fler besökare till våra arbetslivsmuseer.

Denna dag får vi fortsatt öka vår kunskap och samtala om hur vi kan samverka och jobba tillsammans för att synliggöra barn- och familjeaktiviteter på våra besöksmål.

När: Tisdagen den 21 maj 2019, klockan 09.45

Var: Vadsbo Museum, Mariestad Fika & lunch ingår

Vi kommer att

samtala om vilka förutsättningar och behov just ni har för att komma vidare med er verksamhet med barn i fokus

kartlägga hur vi kan samverka för en gemensam utveckling och ge fler berikande upplevelser till barn och barnfamiljer på våra arbetslivsmuseer.

inspireras inför att börja testa idéer under sommaren och får bollen i rullning.

starta upp och ge konkret input till kommande ansökan från NAV till regionen.

Vi vänder oss till er

som är nyfikna på att bjuda in familjebesökare med någon aktivitet som riktar sig direkt till barnen, för att få fler besökare.

som redan idag har någon aktiviteter som riktar sig direkt till yngre besökare, och vill utvecklas ytterligare kring bemötande av barnfamiljer. Hur gör ni idag, Vad kan vi göra tillsammans i framtiden?

som vill skapa gemensam utveckling – lära av varandra och andra och utveckla sin besöksplats.

som vill vara med och utveckla den gemensamma ramen och marknadsföringen.

Ni får gärna komma flera från er förening.

Anmälan: Senast den 17 maj till www.navivast.se/anmalan-familjeaktiviteter/

Kontakt och frågor: per.rosen@navivast.se
076-876 41 76

Program: Finns på NAVs hemsida;
www.navivast.se/familjeaktiviteter/

Genomförs i samarbete med

INNOVATUM

Att göra en egen hemsida

Under våren har det tydligt framkommit i samtal att många arbetslivsmuseer vill bli bättre på att presentera sina besöksmål med en enkel och snygg egen hemsida. Det hjälper inte att man har spännande och intressanta besöksmål om man inte når ut och synliggör sitt museum med en bra marknadsföring. En första viktig pusselbit är en hemsida som syns och att besökarna lätt upptäcker er och besöker museet.

NAV kommer inom kort att presentera en utbildning, där deltagarna träffas vid minst två tillfällen med målsättning att deltagarna själva på plats gemensamt lär sig och "gör en egen hemsida." Behovet för många arbetslivsmuseer är en billig, lättanvänd, enkel hemsida som kräver minimalt arbete. En hemsida där besökaren får information om vad museet innehåller, några intressanta

och beskrivande bilder, öppettider, kontaktmöjligheter, en vägbeskrivning. Och några rader om besöksmålets tillgänglighet för alla de besökare som ev. kan ha något funktionshinder.

Mer information om utbildningen kommer!

Besök oss på facebook;

www.facebook.com/industriocharbetsliv.se